

KONSTITUTSIYA VA UNING JAMIYAT HAYOTIDAGI ROLI

Olimova Muslima Baxtiyorjon qizi

Qo'qon Davlat Universiteti

Gumanitar fanlar va tillarni o'qitish,

ona tili adabiyot: rus tili yo'nalishi 1-bosqich talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17898603>

Annotatsiya

Ushbu maqolada konstitutsiyaning jamiyat hayotidagi o'rni, uning huquqiy asoslari, fuqarolarning huquq va erkinliklarini ta'minlashdagi roli va amaliyotdagi muammolar tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida O'zbekiston konstitutsiyasining tarixiy rivoji, asosiy tamoyillari va uning davlat boshqaruvidagi ahamiyati yoritilgan. Maqola ilmiy nuqtai nazardan konstitutsiyaning jamiyat hayotidagi dolzarb masalalarini o'rganishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: konstitutsiya, huquqiy tizim, fuqarolarning huquqlari, qonun ustuvorligi, davlat boshqaruvi, demokratik institutlar

Аннотация: В данной статье анализируется роль конституции в жизни общества, ее правовые основы, обеспечение прав и свобод граждан, а также проблемы на практике. В исследовании освещается историческое развитие конституции Узбекистана, ее основные принципы и значение в государственном управлении. Статья направлена на изучение актуальных вопросов конституции с научной точки зрения.

Ключевые слова: конституция, правовая система, права граждан, верховенство закона, государственное управление, демократические институты

Abstract: This article analyzes the role of the constitution in society, its legal foundations, the protection of citizens' rights and freedoms, and practical challenges. The study highlights the historical development of the Constitution of Uzbekistan, its main principles, and its significance in state governance. The article aims to examine pressing constitutional issues from a scientific perspective.

Keywords: constitution, legal system, citizens' rights, rule of law, state governance, democratic institutions

Kirish. Konstitutsiya davlatning eng muhim huquqiy hujjati bo'lib, uning jamiyat hayotidagi o'rni beqiyosdir. Konstitutsiya orqali davlatning asosiy tuzilmasi, hokimiyat vakolatlari, fuqarolarning huquq va erkinliklari belgilab beriladi. Shu sababli, konstitutsiya jamiyatning qonuniyligi va barqarorligini ta'minlovchi asosiy vosita sifatida qaraladi. Bugungi kunda konstitutsiya nazariyasi va amaliyoti global miqyosda dolzarb mavzulardan biri hisoblanadi. Dunyo mamlakatlarida konstitutsiyaning rivojlanishi, uning jamiyat hayotiga ta'siri va fuqarolar huquqlarini himoya qilishdagi roli keng tadqiq etilmoqda. O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishganidan so'ng, konstitutsiya davlatning barqaror rivojlanishi va demokratik institutlarni mustahkamlashda asosiy vosita sifatida xizmat qilmoqda. Maqolaning maqsadi konstitutsiyaning jamiyatdagi ahamiyati, uning huquqiy asoslari, fuqarolar huquqlarini ta'minlashdagi roli va amaliyotdagi muammolarni tahlil qilishdan iborat. Tadqiqot vazifalari quyidagilardan iborat: konstitutsiya tushunchasini aniqlash, uning tarixiy rivojini o'rganish, asosiy tamoyillarini tahlil qilish va amaliyotdagi muammolarni aniqlash. Ushbu maqola ilmiy nuqtai nazardan konstitutsiyaning jamiyat hayotidagi ahamiyatini yoritishga va zamonaviy davrda uning rivojlanish istiqbollarini ko'rsatishga qaratilgan.

Konstitutsiyaning tarixiy rivoji. Konstitutsiya tushunchasi tarixiy jihatdan uzoq ildizlarga ega bo'lib, dunyo davlatlarida huquqiy tizimning asosiy hujjati sifatida shakllangan. Konstitutsiyaning ilk namunalarini qadimgi Rim va Yunon davlatlarida uchratish mumkin. Shu davrlarda davlat hokimiyati va fuqarolar huquqlari belgilangan, ammo ular bugungi konstitutsiya standartlariga nisbatan cheklangan edi. XIX asrda esa demokratik g'oyalar rivojlanishi bilan konstitutsiyalar yanada mukammal va fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qiluvchi vositaga aylana boshladi. O'zbekiston Respublikasida konstitutsiya mustaqillik yillarida shakllangan bo'lib, 1992-yil 8-dekabrda qabul qilingan. Ushbu hujjat davlat boshqaruvi tizimi, fuqarolarning asosiy huquqlari va erkinliklari, sud tizimi va qonun ustuvorligi tamoyillarini belgilaydi. O'zbekiston konstitutsiyasi demokratik, huquqiy va insonparvar davlat barpo etish yo'lida mustahkam asos bo'lib xizmat qiladi.

Konstitutsiyaning mazmuni va asosiy tamoyillari. Konstitutsiyaning mazmuni bir necha asosiy yo'nalishlarni o'z ichiga oladi. Birinchidan, davlat tuzilishi va hokimiyat organlarining vakolatlari aniqlanadi. Prezident, parlament va hukumatning vazifalari va ularning o'zaro munosabatlari belgilangan. Ikkinchidan, konstitutsiya fuqarolarning huquq va erkinliklarini kafolatlaydi. Masalan, so'z erkinligi, bilim olish huquqi, mehnat huquqi va sud himoyasi kabi asosiy huquqlar konstitutsiyada mustahkamlangan. Uchinchidan, konstitutsiya davlat faoliyatining barcha jabhalarida qonun ustuvorligini ta'minlashga xizmat qiladi. Asosiy tamoyillar qatorida demokratiya, huquqiylik, inson va fuqarolarning huquqlarini himoya qilish, davlat hokimiyatining cheklanishi, qonun ustuvorligi va adolat tamoyillari ajralib turadi. Ushbu tamoyillar davlat va jamiyatning barqaror rivojlanishini ta'minlaydi, fuqarolarni qonuniylik va tartibga rioya qilishga undaydi.

Konstitutsiyaga rioya qilinishi va amaliyoti. Konstitutsiyaning amaliy roli uning davlat va jamiyat hayotida to'liq bajarilishi bilan belgilanadi. O'zbekiston Respublikasida konstitutsiyaga rioya qilish sud tizimi, prokuratura organlari va boshqa nazorat idoralari orqali ta'minlanadi. Sud tizimi konstitutsiyaga zid bo'lgan qonun va qarorlarni bekor qilish huquqiga ega. Shu bilan birga, konstitutsiya fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilishga xizmat qiladi, davlat organlarining noqonuniy harakatlarini cheklaydi. Amaliyotda konstitutsiyaga rioya qilish ba'zan qiyinchiliklarga duch keladi. Masalan, qonunlarni to'liq bajarilmasligi, ayrim holatlarda fuqarolarning huquqlari cheklanayotganligi kuzatiladi. Shu sababli, konstitutsiyani yanada mustahkamlash, huquqiy savodxonlikni oshirish va sud tizimini yanada takomillashtirish dolzarb masala sifatida qaraladi. Konstitutsiyaning jamiyat hayotidagi ahamiyati shundaki, u fuqarolar va davlat o'rtasidagi munosabatlarni tartibga soladi, demokratik institutlarni mustahkamlashga xizmat qiladi va davlatning barqaror rivojlanishini ta'minlaydi. Shu bilan birga, konstitutsiyaga rioya qilinishini nazorat qilish va uni amalda tatbiq etish davlatning asosiy vazifalaridan biridir.

HULOSA. Konstitutsiya davlatning eng muhim huquqiy hujjati bo'lib, jamiyat hayotidagi barqarorlik va qonuniylikning kafolatidir. Tadqiqotdan ko'rinib turibdiki, konstitutsiya orqali davlat boshqaruvi tizimi, hokimiyat organlarining vakolatlari va fuqarolarning asosiy huquqlari belgilab beriladi. Shu bois, konstitutsiyaning jamiyat hayotidagi roli beqiyosdir. O'zbekiston Respublikasida konstitutsiyaning qabul qilinishi mamlakatda demokratik institutlar shakllanishi, inson huquqlari va erkinliklarini himoya qilishning mustahkam asosi bo'ldi. Tarixiy rivoj nuqtai nazaridan, konstitutsiya tushunchasi qadimgi davrlardan hozirgi kungacha o'zgarib, mukammallashib bordi. Dunyo mamlakatlaridagi konstitutsiyalar tajribasi

O'zbekiston konstitutsiyasini yanada boyitishga va huquqiy tizimni takomillashtirishga xizmat qilmoqda. Shuningdek, konstitutsiya jamiyatdagi barcha jabhalarda qonun ustuvorligini ta'minlash, fuqarolar va davlat o'rtasidagi munosabatlarni tartibga solish va adolatni amalga oshirishga yordam beradi. Hozirgi kunda konstitutsiyaga rioya qilinishini ta'minlash, qonunlarning amaliyotda to'liq bajarilishi, fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilish davlatning eng dolzarb vazifalaridan biridir. Shu bilan birga, jamiyatda huquqiy madaniyatni oshirish, fuqarolarni qonunlar bilan tanishtirish va ularning konstitutsiyaviy huquqlarini himoya qilish muhim ahamiyat kasb etadi.

TAVSIYALAR

1. Huquqiy savodxonlikni oshirish – Fuqarolarni konstitutsiya va boshqa qonun hujjatlari bilan tanishtirish orqali huquqiy savodxonlikni oshirish zarur. Bu, ayniqsa, yoshlar va ijtimoiy faol qatlam uchun dolzarbdir.
2. Sud tizimi va nazorat organlarini mustahkamlash – Konstitutsiyaga rioya qilinishini ta'minlash uchun sud tizimi va prokuratura organlarini yanada takomillashtirish, ularning mustaqilligi va samaradorligini oshirish zarur.
3. Konstitutsiyaviy nazoratni kuchaytirish – Konstitutsiya va qonunlarning amalda to'liq bajarilishini nazorat qilish mexanizmlarini rivojlantirish lozim. Bu, fuqarolar huquqlarini himoya qilishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.
4. Huquqiy ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish – Konstitutsiya va fuqarolik huquqlari bo'yicha ilmiy tadqiqotlar olib borish, yangi g'oyalarni amaliyotga tatbiq etish orqali huquqiy tizimni takomillashtirish mumkin.
5. Jamiyat va davlat organlari o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish – Davlat organlari va fuqarolar o'rtasida samarali muloqot, ijtimoiy forumlar va ochiq muhokamalar orqali konstitutsiyaga rioya qilinishini ta'minlash lozim.
6. Xalqaro tajribani o'rganish – Dunyo mamlakatlaridagi konstitutsiyaviy tajribani o'rganish, samarali amaliyotlarni tatbiq etish O'zbekiston konstitutsiyasining yanada rivojlanishiga yordam beradi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Saidov A.X. O'zbekiston Konstitutsiyasi tarixi. Toshkent: TASVIR, 2018. 864 bet. <https://akbt.tkti.uz/uz/books/325>
2. Husanov Ozod Tillaboyevich. Konstitutsiyaviy huquq. Toshkent: Adolat, 2013. 552 bet. <https://kitobxon.com/oz/kitob/konstitutsiyaviy-huquq>
3. Saidov A., Xo'jamova K. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi: o'quv qo'llanma. Toshkent: Oliy va kasb-hunar ta'limi uchun mo'ljallangan. https://constitution.uz/oz/pages/kitob_taqdimoti
4. Abdumurodov A.Z. Konstitutsiyalar, ularning tarixi va O'zbekiston Konstitutsiyasi. <https://scientific-jl.com/tad/article/view/9690>
5. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (rasmiy nashr). <https://search.worldcat.org/title/O%27zbekiston-Respublikasining-Konstitutsiyasi-Konstitutsiia-Respubliki-Uzbekistan-Constitution-of-the-Republic-of-Uzbekistan/oclc/75375957>
6. Musayev B.T., Aliyeva K.R., Narimanov B.A. Konstitutsiyaviy huquq: darslik (kasb-hunar kollejlari uchun). Toshkent, 2020. 188 bet.

<https://srs1.uz/adminpanel/files/global/kitoblar/%E2%84%964.%20Konstitutsiyaviy%20huquq.pdf>

7. Husanov Ozod T. Konstitutsiyaviy huquq (kasb-hunar kollejlari). Toshkent: ILM ZIYO, 2017. 280 bet. <https://tiu-edu.uz/media/books/2024/05/22/1654835512.pdf>

8. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi — rasmiy nashr. Toshkent: O'qituvchi, 2005. <https://search.worldcat.org/title/O%27zbekiston-Respublikasining-Konstitutsiyasi-Konstitutsiia-Respubliki-Uzbekistan-Constitution-of-the-Republic-of-Uzbekistan/oclc/75375957>